

Može li regulacija cijena suzbiti inflaciju? Pouke iz ograničenja cijena mlijeka u Hrvatskoj

Ivan Mužić i Ivan Žilić

Direktna kontrola cijena instrument je ekonomske politike koji se posljednjih godina, zbog visokih troškova života, u pojedinim zemljama ponovo rabi. U radu istražujemo učinke postavljanja cjenovnih plafona na prehrambene proizvode koje je Vlada donijela u rujnu 2022. godine, fokusirajući se na jedan specifičan proizvod – trajno mlijeko s 2,8% mliječne masti. Iako regulacija cijena prehrambenih proizvoda ima socijalnu motivaciju, postavljanje preniskih cjenovnih plafona može destimulirati proizvodnju i prodaju artikla čija je cijena ograničena, što može dovesti do nestašice kontroliranih proizvoda. Također, ograničavanje cijene proizvoda može uzrokovati da proizvođači i trgovci, u cilju zaštite profitabilnosti, povećaju cijene srodnih, nereguliranih, proizvoda. Koristeći se podacima iz trgovina u Hrvatskoj, Sloveniji te Bosni i Hercegovini od kolovoza 2022. do travnja 2023. godine, nalazimo kako je regulirano mlijeko približno za 35% jeftinije nego što bi bilo bez ograničenja, dok se njegova dostupnost po trgovinama nije znatnije promijenila. Proizvođači i/ili trgovci istodobno nisu dodatno povećavali cijene srodnih proizvoda, ostalih vrsta mlijeka, u odnosu na usporedive države kako bi nadoknadili izmakle prihode, iako su pojedine vrste mlijeka postale šire dostupne. Kako je trajno mlijeko jedan od najzastupljenijih proizvoda u potrošačkoj košarici, ograničenje njegove cijene blago je spustilo inflaciju u godini nakon njegova uvođenja, uz potencijalni učinak u pojedinim mjesecima od najviše 0,4 postotna boda. Pritom je ograničenje cijene malo više pomoglo siromašnijim kućanstvima, s obzirom na to da je udio njihove potrošnje na mlijeko u ukupnim rashodima prosječno tri puta veći od udjela za kućanstva s najvišim prihodima.

Ivan Mužić
stručni suradnik u
Direkciji za monetarnu
politiku

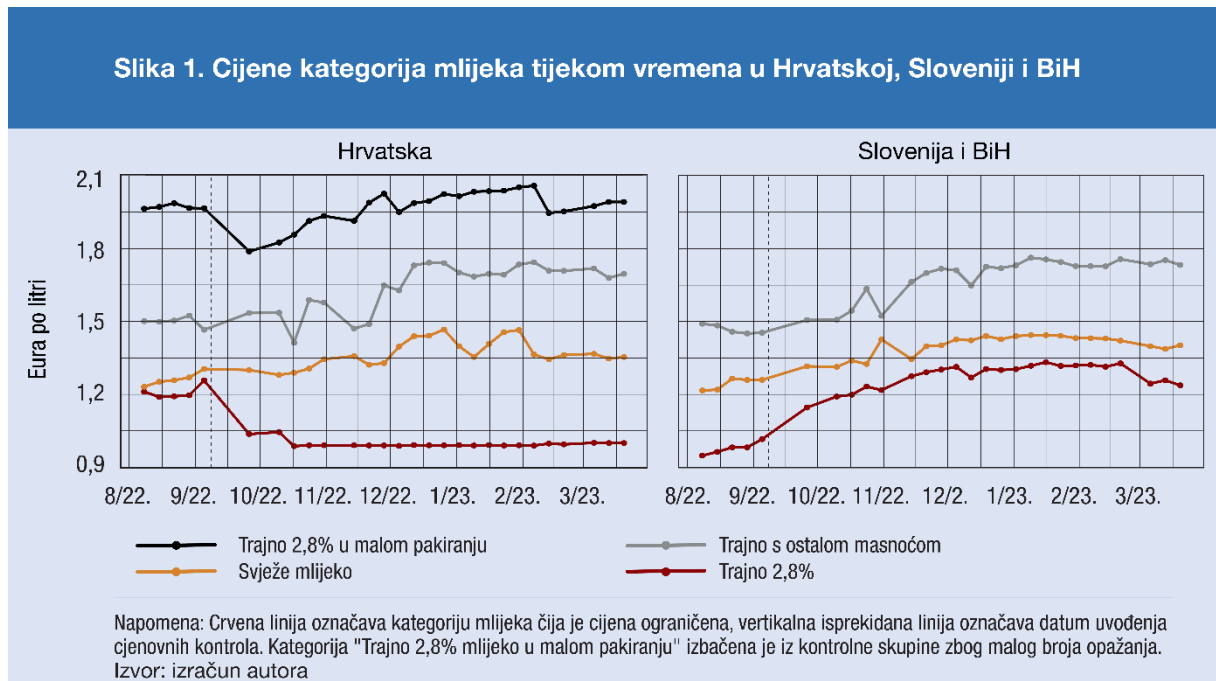

dr.sc. Ivan Žilić
viši savjetnik u Direkciji
za ekonomske analize

U protekle dvije godine visoka je inflacija nagrizla realne dohotke kućanstava, što je potaklo mnoge države da uvedu mjere koje olakšavaju teret rastućih životnih troškova. Uz različite oblike privremenih ili trajnijih transfera, neke su vlade posegnule za kontrolom cijena energije, a pojedine vlade su dodatno, motivirane rastućim cijenama hrane, uvele kontrolu cijena određenih prehrambenih proizvoda u obliku postavljanja cjenovnih plafona. Takva direktna regulacija nosi i potencijalne nepovoljne posljedice. Primjerice, ako je postavljeni cjenovni plafon prenizak, kontrole cijena mogu dovesti do nestašica, smanjenja kvalitete proizvoda (Leffler, 1982.) ili smanjenja ulaska tvrtki na cjenovno regulirana tržišta (Kyle, 2007), a time i do smanjenja blagostanja potrošača (Cox, 1980. i Rockoff, 2004.). Ipak, Aparicio i Cavallo (2021.) zaključuju da cjenovne kontrole u Argentini od 2007. do 2015. godine nisu bile učinkovito sredstvo za suzbijanje inflacije, jer su učinci ograničenja bili kratkotrajni, a cijene bi obično snažno porasle po prestanku ograničenja (što bi povećalo stopu inflacije), ali nisu uzrokovale ni nestašice proizvoda s ograničenim cijenama.

U radu analiziramo kratkoročne učinke kontrole cijena mlijeka u Hrvatskoj. Kao dio šireg paketa pomoći, Vlada Republike Hrvatske u rujnu 2022. godine snizila je i fiksirala cijenu nekolicine osnovnih prehrambenih proizvoda, uključujući trajno mlijeko s 2,8% mliječne masti. Kao cjenovni plafon navedenog artikla postavljena je cijena od 0,98 eura (7,39 kuna) po litri, što je otprilike 18% niže od tržišne cijene uoči uvođenja regulacije. Također, navedeni je artikl bio najjeftiniji tip mlijeka u trgovinama, što je vjerojatno i motiviralo njegov izbor. Učinci kontrole cijene mlijeka razmatraju se iz nekoliko razloga: riječ je o artiklu koji se često kupuje i jedna je od osnovnih namirnica u prehrani većine ljudi. Nadalje, cijena mlijeka je od kolovoza 2021. do kolovoza 2022. godine porasla za oko 40%. Naposljetku, konkretni tip mlijeka ima bliske proizvodne i potrošačke supstitute (ostale vrste mlijeka), što olakšava izbjegavanje cjenovnih ograničenja, posebice ako se ima na umu relativno visoka koncentracija mljekarske industrije u Hrvatskoj.

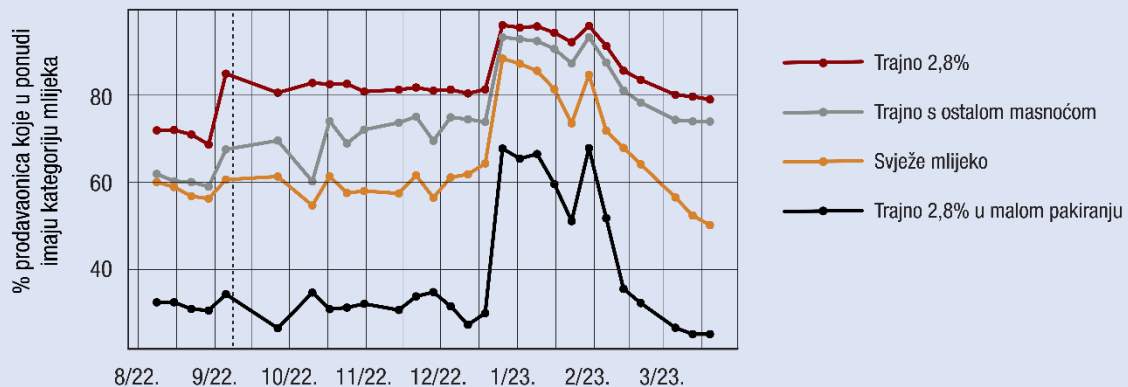
Dok su cijene trajnog mlijeka u hrvatskim trgovinama (tretirana grupa) stabilne nakon uvođenja ograničenja, cijene mlijeka u Sloveniji te Bosni i Hercegovini (kontrolne grupe) gotovo su kontinuirano rasle. Da se cijena reguliranog mlijeka (u odsustvu ograničenja) u Hrvatskoj povećala jednako kao u trgovinama u Sloveniji i BiH, prosječno bi nadmašivala ograničenje za otprilike 35%. Istodobno nije zamijećeno smanjenje dostupnosti reguliranog mlijeka. Također, proizvođači i/ili trgovci nisu dodatno povećavali cijene srodnih proizvoda (drugih tipova mlijeka) u odnosu na usporedive države kako bi pokušali nadoknaditi izmakle prihode, iako su pojedini tipovi mlijeka postali šire dostupnima (slike 1. i 2.).

Budući da je trajno mlijeko ostalo relativno jeftino i dostupno, a srodni proizvodi nisu dodatno poskupjeli zbog ograničenja, ograničenje cijene vjerojatno je blago spustilo inflaciju tijekom godine nakon njegova uvođenja, uz potencijalni učinak u pojedinim mjesecima od najviše 0,4 postotna boda. Pritom je učinak ograničenja cijene na troškove

osobito izražen za siromašnija kućanstva, kojima je udio rashoda na trajno mlijeko u ukupnim troškovima tri puta veći od udjela za kućanstva s najvišim prihodom. Iz raspoloživih se podataka ipak ne može zaključiti kako je kontrola cijena trajnog mlijeka utjecala na poslovanje trgovaca i proizvođača, te preciznije, zašto u promatranom razdoblju ne primjećujemo nestašice i porast cijene dostupnih alternativa.

Slika 2. Dostupnost kategorija mlijeka tijekom vremena u Hrvatskoj

Napomena: Crvena linija označava kategoriju mlijeka čija je cijena ograničena, vertikalna isprekidana linija označava datum uvođenja cjenovnih kontrola.
Izvor: izračun autora

Ostala empirijska istraživanja upućuju na mogućnost istodobnoga djelovanja više činitelja: privremene prirode cjenovne regulacije, želje trgovaca i proizvođača da zadrže potrošačku bazu i tržišne udjele, relativno malog broja reguliranih proizvoda, povećane dostupnosti srodnih proizvoda s potencijalnom višom maržom, kao i dostatne profitabilnosti proizvođača i trgovaca za apsorpciju troška privremenog ograničenja cijena, na što je mogla utjecati i ukupna cjenovna politika trgovaca.

Literatura

- Aparicio, D. i Cavallo, A. (2021). Targeted price controls on supermarket products. *The Review of Economics and Statistics*, 103(1): 60 – 71.
- Cox, C. C. (1980). The enforcement of public price controls. *Journal of Political Economy*, 88(5): 887 – 916.
- Kyle, M. (2007). Pharmaceutical price controls and entry strategies. *The Review of Economics and Statistics*, 89(1): 88 – 99.
- Leffler, K. B. (1982). Ambiguous Changes in Product Quality. *American Economic Review*, 72(5): 956 – 967.
- Rockoff, H. (2004). *Drastic measures: A history of wage and price controls in the United States*. Cambridge University Press.